

TÜRK HUKUKUNDA KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMEK FİİLİNE ÖNGÖRÜLEN YAPTIRIMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE SORUNLARI

*The Historical Development and Problems of the Sanctions Implemented
in Turkish Law Against Dud Cheque*

Safa ERŞAN*

Özet

Bir kambiyo senedi olan çek, tedavül kabiliyeti ve yaygın kullanımı sebebiyle diğer kambiyo senetlerinden ayrı bir öneme sahiptir. Çekin karşılıksız çıkması durumunda uygulanacak yaptırımın ne olacağı konusu Türk hukukunda öteden beri tartışmalı bir alan olarak yerini korumaktadır.

Karşılıksız çek keşide etmek fiiline ilişkin ayrı düzenlemenin yapıldığı ilk tarih olan 1985 yılından bugüne kadar altı farklı düzenleme yapılmıştır. Bu süreç içinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 Numaralı Protokolün 1. maddesinde yer alan “borç için kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı” hükmü tartışmaları başka bir boyuta taşımıştır. İç hukukumuzda yapılan yeni düzenlemeler de sorunu çözememiş ve tartışmaları nihayete erdirememiştir. 1985 yılında hürriyeti bağlayıcı bir cezaıyla başlayan yaptırım süreci, 2016 yılında Çek Kanunu’nda yapılan son düzenlemelerle adli para cezası yaptırımıyla sonlandırılmıştır.

Bu çalışmada çekin karşılığının bulunmaması durumunda Türk hukukunda öngörülen yaptırımların tarihsel süreç içerisindeki gelişimi; değişikliklerin gerçekleştiği dönemlerde doktrinde olan tartışmalar ile yargı kararlarına da yer verilerek incelenmiş ve görüşlerimize yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: karşılıksız çek, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, borç için hapis yasağı, karşılıksız çekte yaptırım sistemi ve tarihçesi

Abstract

The cheque, which is a bill of exchange has different importance than other bills of exchange due to its circulatory ability and widespread use. The issue of the sanction that will be implemented if the check is “dud cheque” remains a controversial area in Turkish law for a long time.

Six different amendments have been made since 1985, the first date when separate arrangements regarding dud cheque were made. In this process, the provision that “no one can be deprived of his freedom for debt” included in Article 1 of the Additional Protocol No.4 of the European Convention on Human Rights has taken the discussions

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Trabzon Cumhuriyet Savcısı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, safa.ersan@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-2915-3604>

to another dimension. The new regulations made in our domestic law have not solved the problem and could not end the discussions. The sanction process, which started as a prison sentence in 1985, ended with a criminal fine sanction with the last amendment to the Cheque Law in 2016.

In this study, the historical development of the sanctions implemented in Turkish law against dud cheque was evaluated with the discussions in the doctrine and judicial decisions according to periods when the changes took place and our opinions were given.

Key Words: dud check, prohibition of issuing a check and opening of check accounts, ban on imprisonment for debt, sanction system and its history against dud check

GİRİŞ

Ticaret Kanunu anlamında bir kambiyo senedi olan çek, tedavül kabiliyeti ve ödeme aracı olarak kolaylıklar sağlaması nedeniyle ekonomik hayatta diğer kambiyo senetlerinden ayrı bir yere sahiptir. Ekonomik düzenin sağlanması, ticari hayatın sorunsuz şekilde devam edebilmesi için keşide edilen çeklerin karşılığının bulunması zorunludur. Aksi takdirde, toplumda çeke olan güven sarsılacak ve çeklerin kabulünde tereddütler ortaya çıkacak, çekten beklenen fayda da sağlanamayacaktır. Bu faydanın sağlanması amacıyla, esasında bir özel hukuk müessesesi olan çeke ilişkin düzenlemelere kamu hukuku enstrümanları da dahil edilmiştir.

Çekin karşılıksız kalması halinde bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı ve yaptırım uygulanacaksa da bu yaptırımın ne olacağı sorusu hukukumuzda öteden beri tartışmalıdır. Bu tartışmalar karşılıksız çek keşide etmek fiiline ilişkin düzenlemelerin oluşmasında etkin rol oynamış, çek hamillerinin korunması ve karşılıksız çek keşidelerinin önlenmesi amacıyla toplamda altı kez düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başlangıcı olan 19.03.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun¹ kadar, TBMM'nin bir yorum kararı kapsamında karşılıksız çek keşide etmek fiili, dolandırıcılık suçu içinde değerlendirilmekteydi. Daha sonra mezkûr suça ilişkin önce 19.03.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiş ve daha sonra bu kanunun yerine 14.12.2009 tarihinde 5941 sayılı Çek Kanunu² kabul edilmiştir.

Karşılıksız çek keşide etmek fiilinin ilk defa ayrı bir suç olarak kabul edildiği 19.03.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunla başlayan adli süreç, 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunla³ sona ermiş ve 2016 tarihine kadar idari nitelikteki yaptırımların uygulanması kabul edilmiştir. 15.07.2016 tarihli

¹ T.C. Resmî Gazete, T: 03.04.1985, S: 18714.

² T.C. Resmî Gazete, T: 20.12.2009, S: 27438.

³ T.C. Resmî Gazete, T: 03.02.2012, S: 28193.

ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla⁴ adli sürece geri dönmüş ve karşılıksız çek keşide etmek fiili bir suç olarak tekrardan kabul edilmiştir. 3167 sayılı kanunun uygulandığı dönemde, 3863 sayılı Kanun⁵ ve 4814 sayılı Kanun⁶ ile uygulanacak yaptırımlara ilişkin değişiklikler gerçekleştirilmiş ancak devam eden tartışmalar ve kanunun beklenen faydayı sağlayamaması sebebiyle yeni bir kanun için çalışmalara başlanmış, 14.12.2009 tarihinde 5941 sayılı Çek Kanunu kabul edilerek çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet verilmesi suçu düzenlenmiştir. 5941 sayılı kanunun uygulandığı dönemde de eleştiriler devam etmiş, 31.01.2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunla 5941 sayılı Kanun üzerinde önemli değişiklikler yapılmış ve mezkûr suç kabahate dönüştürülerek idari yaptırım öngörülmüş fakat bu değişiklik de istikrarı sağlayamamış, 15.07.2016 tarihli ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, “karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi” yeniden suç olarak düzenlenmiştir.

Bu çalışmada, karşılıksız çek fiiline ilişkin hukukumuzda uygulanan adli ve idari nitelikteki yaptırımların tarihsel süreç içindeki gelişimi ve görüşlerimiz ifade edilecektir. Çalışma konusuyla sınırlı olarak sadece karşılıksız çek keşide etmek fiiline etki eden hususlar ve yaptırımlar incelenecek olup mevcut olan tartışmalar, yargı kararları ve doktrin görüşleri incelenen döneme göre yansıtılmaya çalışılacaktır.

A. 1985 TARİHLİ 3167 SAYILI KANUN ÖNCESİ DÖNEM

3167 sayılı Çekle Ödenmelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmeden önce, mevzuatımızda çekin karşılıksız kalmasına yönelik herhangi bir cezai yaptırım öngörülmemiştir. Gerek 1926 tarihli Ticaret Kanunu⁷, gerekse 1956 tarihli Ticaret Kanunu’nda⁸ karşılıksız çeklere ilişkin bir düzenleme mevcut değildi. Ticaret Kanunu’nda konuya ilişkin herhangi bir hüküm bulunmaması bazı Avrupa ülkelerindeki yasal düzenlemelerle paralellik göstermekteydi.⁹ Şöyle ki; bu dönemde Almanya’da özel kanun olarak değerlendirilebilecek, cezai bir yaptırım içeren düzenlemeler yoktu. Bu fiillere karşılık olarak Alman Ceza Kanunu’nun 263. maddesine göre dolandırıcılık hükümleri uygulanmaktaydı. Yine Hollanda mevzuatında da Almanya’ya benzer bir düzenleme mevcut olup garanti edilmemiş çekler hakkında şartları varsa, Hollanda Ceza Kanunu’nun 326.

⁴ T.C. Resmî Gazete, T: 09.08.2016, S: 29796.

⁵ T.C. Resmî Gazete, T: 26.01.1993, S: 21477.

⁶ T.C. Resmî Gazete, T: 08.03.2003, S: 25042.

⁷ Kabul Tarihi: 26.05.1926, T.C. Resmî Gazete, T: 26.06.1926, S:406.

⁸ Kabul Tarihi: 29.06.1956, T.C. Resmî Gazete, T: 09.07.1956, S:9353.

⁹ Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, On iki Levha Yayınları, 2019, s. 407.

maddesine göre dolandırıcılık hükümleri uygulanabiliyordu. İngiltere bakımından da benzer bir durum söz konusu olup 1968 yılında uygulanmaya başlayan hırsızlık hakkındaki kanunun 515. ve 516. maddeleri kapsamında karşılıksız çekler cezalandırılıbiliyordu.¹⁰

Ülkemizde bu dönemde her ne kadar özel bir cezai çek düzenlemesi olmasa da belli koşulların varlığı halinde karşılıksız çek keşide edenlerin cezalandırılması bir TBMM yorum kararı¹¹ kapsamında mümkündü. 1929 tarihli TBMM yorum kararı, 1926 yılında oluşturulan ve 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine karşılıksız çek keşidesini cezalandırmak amacıyla eklenen hükmün, kanunun meclisteki müzakeresi esnasında metinden çıkarılması üzerine, hükümetin bu amacı sağlamak amacıyla bir fıkrayı maddeye ekleme önerisinin reddedildiği gerekçede ortaya çıkmıştır.¹² Mezkûr karar, kanunun belirli maddeleri arasında bulunmadığından, yollama yoluyla cezalandırmaktan ziyade var olan bir maddeyi yorumlayıcı niteliktedir.¹³ Zaten yasama organı yorum ve yollama kararı ile suç ve ceza yaratamayacağı için meclis kararı bu şekilde anlaşılmalıdır.¹⁴ Kanun koyucu bu kararıyla kendi nihai iradesini belli ettiği için buna herhalde uyulması gerekecektir. Mezkûr kararın mealinde dolandırıcılık suçunun tüm unsurlarının aranması gerektiği belirtilirken, dolandırıcılık suçunun unsurlarından sayılmayan "lakaydi" ve "ihmal" suretiyle de karşılıksız çek keşide edilmesinin dolandırıcılık suçu hükmünce cezalandırılacağı belirtilmesi haklı olarak eleştirilmiştir.¹⁵ Kanun maddesinde sayılmayan ve dolandırıcılık suçunun taksirle de işlenebileceği izlenimi veren bu ifadeler, anayasal ilkelerden olan suçta ve cezada kanunilik ilkesini zedeleyebilecek niteliktedir. Dahası, bu ifadelerin uygulamaya da yansımaları olmuş, mahkemeler de hükmü yanlış yorumlamış ve Yargıtay'ın da

¹⁰ Sulhi Dönmezer, "Karşılıksız Çek", İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, S:1-4, 1977, s. 307-313.

¹¹ T:17.1.1929, S:471.

¹² İlgili gerekçe şu şekildedir: "Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilâvesi teklif olunmuş ise de TCK. nın 503. maddesi çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunması hasebiyle cürüm telâkki olunmasını da tahtı teminde bulunduğundan bu surette karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezaî bir tehdid'i kanuniden vareste kalabilmelerine imkân olmadığı ve böylece muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakti olmayanların sania, hile, lâkaydi ve ihmal ile çek keşide ettikleri takdirde hamilin izar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtecip olacakları aşîkâr ve bilhassa Ceza kanununun umumî hükmünün tatbiki halinde bazan hesabının kat'î neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketlerini de yine ahkâm'ı cezaiyede aranan kast'ı cürmünün fıktanı hasebiyle cürüm telâkki olunmamasını da taht'ı teminde bulunduğundan Ticaret kanununun mezkûr 61.0. maddesine bir fıkra ilâvesine mahal olmadığı heyet'i umumiyenin 7.1.1929 tarihli 22. inikadının 1. celsesinde tekarrür etmiştir." (Dönmezer, a.g.m., s. 314)

¹³ A.e., s. 315.

¹⁴ Hayri Domaniç, *Karşılıksız Çek*, İstanbul, Arpaz Matbaacılık, 1983, s. 42.

¹⁵ Dönmezer, a.g.m., s. 316.

bu çelişkiyi gideremediği ifade edilmiştir.¹⁶ İlgili dönem bakımından hâkim olan görüşe göre dolandırıcılık suçu kapsamında, karşılıksız çek keşide etmek fiilinin cezalandırılabilmesi için suçun kasten işlenmiş olması gerekmektedir.¹⁷

Bu dönemde karşılıksız çek keşide edenler hakkında, şartların bulunması durumunda dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirtmiştik. 765 sayılı TCK'nın¹⁸ 503. vd. maddelerinde düzenlenen dolandırıcılık suçu, bir kişiyi aldatabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başka bir kişinin zararına, kendisine veya başkasına haksız bir menfaat sağlamak şeklinde ifade edilmiş olup bu fiilin yaptırımı da bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezasıdır.¹⁹ Suçun oluşabilmesi için “bir kimseyi hulus ve saffetinden (iyi niyetinden) yararlanacak mahiyette sanialar ve hileler yaparak hataya düşürüp, o kimsenin veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız menfaat sağlanması gerekir.”²⁰ Suçun oluşabilmesi için sayılan tüm bu unsurların aynı anda mevcut olması zaruridir. Aksi takdirde, suçun oluşması mümkün değildir.²¹ Suçun unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz: ²²

Çeki düzenleyenin ya da ciro edenin dolandırmak kasıt ve niyetiyle hareket etmiş olması gerekir. Yani karşılıksız çek düzenleyen ya da ciro eden kimse dolandırmak amacı ile sanialar ve hileler yaparak hareket etmişse kasıt unsuru oluşmuştur ancak bu durumda dahi, çek düzenleme ya da kullanmayla kişi kendisine bir yarar sağlamamışsa veya bir başkasının zararı yoksa suç oluşmayacaktır.

¹⁶ Domaniç, a.g.e., s. 42.

¹⁷ Dönmezer, a.g.m., s. 316; Domaniç, a.g.e., s. 43.

¹⁸ T.C. Resmî Gazete, T: 13.03.1926, S: 320.

¹⁹ 565 sayılı TCK m. 503.

²⁰ Suçun unsurlarının kapsamlı açıklaması için bkz.: Zeki Baydar, “Yargıtay Kararları Işığında Karşılıksız Çek ile Dolandırıcılık Suçu ve Bu Suçun Tekemmül Anı ile İlgili Bazı Tahsil, Tenkit ve Düşünceler”, *Ankara Barosu Dergisi*, S:4, 1981, s. 660.

²¹ Karşılıksız çek keşide etmek fiilinin, hangi durumlarda dolandırıcılık suçunun aracı olamayacağı haller için bkz.: Domaniç, a.g.e., s. 71-83.

²² Haluk Atalan, “Güncel Bir Sorun: Karşılıksız Çek”, *Ankara Barosu Dergisi*, S:1, 1983, s. 36-40; Domaniç, a.g.e., s. 67-71; Baydar, a.g.m., s. 660-662.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 1981/6-360, K: 1981/428, T: 14.12.1981: “...*Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamalarına göre; müccerret karşılıksız çek keşide edilmesi suçunun oluşması için yeterli görülmemekte, TCK. nun 503.maddesindeki diğer unsurların varlığı kaydedilir ki, karşılıksız çek keşide edilmesinin dolandırıcılık suçunu oluşturduğundan söz edilebilir. Bütün cürümlerde olduğu gibi burada da öncelikle sanığın dolandırıcılık kastı ile hareket ettiğinin tesbiti gereklidir. Bir diğer deyişle, sanık lehdarı dolandırmayı kastederek ve bunun için onun iyiniyetinden (hulus ve saffet) yararlanıp bir takım hile ve sanialar yaratarak (karşılığı olmadığını bildiği halde çek keşide etmesi) bundan kendisi veya bir başkası için yarar sağlaması ve lehdarı da zarara sokması halindedir ki karşılıksız çek keşide etmek suretiyle dolandırıcılık suçunun oluşabileceği kabul edilebilecektir.*” (Domaniç, a.g.e., s. 46)

Çek düzenleyen ya da ciro eden kişinin sania ve hileleri başkalarını aldatacak nitelikte olmalıdır. Yani lehtar ya da kendisine çek ciro edilen kişi, çekin kanuni ibraz süresi içinde ödeneceğine inandırılmış olması gerekmektedir. Hile ve saniaların değerlendirilmesi bakımından, mağdurun kültür seviyesini, ticari durumunu ve kişisel özelliklerini de göz önüne alarak bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

Dolandırılan kimsenin hulus ve saffet sahibi olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, dolandırılan kimse iyiniyetli olarak çeke güvenmiş ve kendi bilgi birikimi, hayat tecrübesi bakımından iyiniyetli olduğunun tespit edilmiş ya da edilebilir olması gerekir. Burada mağdurun subjektif özellikleri dikkate alınır ve ona göre bir değerlendirme yapılır. Örneğin; çekin düzenlenmesi anında ödenmeyeceği bilinen bir çekin karşılıksız kalması durumunda suç oluşmayacaktır.

Mağdurun ya da bir üçüncü şahıs aleyhine haksız bir zarar ortaya çıkmalıdır. Ortaya çıkan bu zarar ile failin keşide ettiği karşılıksız çek arasında da bir illiyet bağı olmalıdır. Yukarıda sayılan diğer unsurlar bir arada olsa dahi, eğer bir zarar ortaya çıkmamışsa ve/veya ortaya çıkan bu zarar ile karşılıksız çek arasında bir illiyet bağı kurulamıyorsa burada suç oluşmayacaktır ve dolayısıyla karşılıksız çek keşide etmenin de cezai bir yaptırımı olmayacaktır.

Bu haksız zararın, keşideci, ciranta veya üçüncü şahsın malvarlığına haksız bir yarar olarak yansımış olması gerekmektedir. Karşılıksız çek keşide eden kişi, fiili sebebiyle bir yarar sağlamıyor ancak bir başkası yararına haksız kazanç oluşuyorsa bu durumda dahi suç oluşacaktır. Bu sayılan unsurların tümünün mevcut olması gerekir, aksi takdirde dolandırıcılık suçunun oluşması, yani karşılıksız çek keşide etmek fiilinin de bu anlamda cezalandırılması mümkün değildir.

Yine bu dönemde tartışmaya sebep olan bir husus da şekil şartlarına uymayan, bazı unsurları kasten eksik olarak düzenlenmiş çeklerin bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunudur. Bu konuda çelişkili kararları olan Yargıtay da sorunu çözüme kavuşturamamıştır. Bir kararında eksik unsurlu çek bakımından suçun oluşmayacağını kabul eden Yargıtay²³, başka bir kararında suçun oluşacağına hükmetmiştir.²⁴ Çekin zorunlu unsurlarını taşımayan bir senedin eski Ticaret Kanunu kapsamında adi

²³ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, E: 1979/8601, K: 1971978/8591, T: 21.12.1979: “*Karşılıksız olarak çekilen çek, düzenleme yönünden özel hukuk hükümlerine göre kusurlu olsa da hâkimi yanılığa düşürerek aldatmaya yeterli bulunmuş ve keşide eden yararına haksız bir yarar sağlamışsa, bu durum dolandırıcılık suçunda aranan hile ve sania öğelerini oluşturur.*” (Baydar, a.g.m., s. 665)

²⁴ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, E: 1978/1599, K: 1978/1672, T: 14.03.1978: “*... Çekildiği gün ve çekilme yerini kapsamayan çek, olağan bir yollama yönerimi (emri) niteliğindedir. Bu nedenle karşılıksız olmasından ötürü, dolandırıcılık suçunun gerçekleşmesine olanak vermez...*” (Baydar, a.g.m., s. 666)

bir havale sayılıp, dolandırma kastına binaen cezalandırılması mümkün olduğu belirtilmiştir.²⁵ Şekli unsurları eksik ihdas edilen senet çek vasfını taşıyamıyor ancak dolandırıcılık suçunun unsurlarına tam olarak hizmet ediyorsa, yine dolandırıcılık suçunun oluşacağı ancak gerekçenin karşılıksız çek düzenleme fiili olarak gösterilemeyeceği ifade edilmiştir.²⁶ Diğer yandan, noksan veya kusurlu çek keşide edilmesi durumunda da ayrıca bir yaptırım öngörülmesi gerekliliği de savunulmuştur.²⁷ Bizce burada dikkat edilmesi gereken husus, karşılıksız çek keşide etmenin münhasıran bir suç oluşturmamasıdır. Yani çekin karşılıksız kalması tek başına yeterli olmayıp başkaca şartlar da gerekmektedir. İncelediğimiz dönem itibarı ile önemli olan dolandırmak kastı ile bir çekin düzenlenmesi ve karşılıksız bırakılmış olmasıdır. Aslında buradaki senet bir çek niteliğinde olmasa dahi, dolandırmak kastı ile düzenlenen adi bir senet de bu kapsamda dolandırıcılık suçuna konu olup cezalandırılabilir. Bu açıklamalar bağlamında, çekin zorunlu unsurlarını taşımayan ve ibraz ya da vade tarihinde ödenmeyen senetlerin, dolandırmak kastı ile düzenlendiği ispat edildiği takdirde dolandırıcılık suçunun oluşacağı ifade edilebilir.

Bir başka tartışma konusu ise suçun hangi anda oluştuğu noktasındadır. Karşılıksız bir çekin düzenlendiği anda mı yoksa ibraz tarihinde mi suçun oluşacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Yine bu konuda da Yargıtay kararlarında bir istikrar sağlanamamıştır.²⁸ Genel kabul ise çekin ibraz tarihinde suçun oluşacağıdır.²⁹ Çünkü ibraz tarihine kadar zararın gerçekleşip gerçekleşmediği henüz belli değildir.³⁰ Karşılıksız çek ibraz edilmemişse veya kanuni ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilmişse bir suç söz konusu olmadığı ifade edilmiştir.³¹ Çekin ibrazından önce karşılıksız kaldığının saptanması mümkün olmayacağı gibi, hiç ibraz edilmeden de bir suç oluşacağını söylemek mümkün değildir. Bu sebeplerle, çekin yetkili hamil tarafından muhataba ibrazı anında suçun oluşacağını söylemek mümkündür.³²

Sonuç olarak incelenen dönemde, keşide edilen bir çekin karşılıksız kalması bağımsız bir suç olarak düzenlenmemiştir.³³ Karşılıksız kalan bir

²⁵ Domaniç, a.g.e., s. 81.

²⁶ Ayşe Nur Ersoy, “5941 Sayılı Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksız İşlemine Sebep Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S:1, 2019, s. 268.

²⁷ Baydar, a.g.m., s. 666.

²⁸ Bu konudaki çelişkili Yargıtay kararları için ve daha detaylı bir değerlendirme için bkz.: Baydar, a.g.m., s. 667-670.

²⁹ Dönmezer, a.g.m., s. 318-319; Atalan, a.g.m., s. 39; Domaniç, a.g.e., s. 82.

³⁰ Dönmezer, a.g.m., s. 319.

³¹ Atalan, a.g.m., s. 39.

³² Bu konuda, döneme ait çeşitli Yargıtay kararları ve bunların detaylı incelemesi için bkz.: Domaniç, a.g.m., s. 42-59.

³³ Kendigelen, a.g.e., s. 407.

çekin cezalandırılabilmesi, dolandırıcılık suçunun tüm unsurlarının bir arada bulunmasına bağlıydı. Mezkûr yorum kararı, mevcut olan bir maddenin yorumlanması ve bu bağlamda dolandırıcılık suçunun unsurlarının bulunması gerektiğinin ifadesi olmasına rağmen, kendi içinde çelişen bir ifadeyle “ihmalen veya lakaydi ile çek düzenleme” kavramlarının da yoruma katılmasıyla, suçun taksirle de işlenebileceği izlenimini vermekteydi. Buna rağmen, “ihmalen veya lakaydi ile çek düzenleme” kavramlarına dayanarak yaptırım uygulanması ilgili dönem için mümkün değildir.³⁴ Zira, TBMM’nin mezkûr yorum kararı her ne kadar bağlayıcı da olsa Anayasal bir ilke olan suçta ve cezada kanunilik ilkesinin önüne geçebilecek nitelikte değildir. Bu doğrultuda sözleşmeden doğan borç için verilen çeklerin karşılıksız kalması durumunda, hukuki ilişkinin şartlarının detaylı şekilde incelenmesi, sözleşmenin kapsamında ne gibi bir hilenin mevcut olduğunun araştırılması gerektiği ve sadece keşide edilen çekin karşılıksız kalmasının cezalandırılmayacağı Yargıtay tarafından da ifade edilmiştir.³⁵

B. 1985 TARİHLİ 3167 SAYILI KANUN DÖNEMİ (1985-2009)

1. 1985 Tarihli 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Düzenlenen Yaptırımlar

1926 tarihli Ticaret Kanunu’nda ve 1956 tarihli Ticaret Kanunu’nda karşılıksız çek düzenlemesine ilişkin bir cezai yaptırım öngörülmediğini ve 1985 tarihine kadar dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulandığını yukarıdaki bölümde ayrıntılarıyla belirtmiştik. Karşılıksız çek düzenleme fiillerinin birçoğunda dolandırıcılık suçuna ilişkin unsurların ve özellikle dolandırma kastı ile karşılıksız çek keşide edilmesinin aranması sebebiyle, karşılıksız çek keşide edenlerin büyük bir kısmı cezai yaptırıma muhatap olmamışlardır.³⁶ Diğer bir söylemle, karşılıksız çek keşide edenlerin herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmaması, çekte olan güveni sarsmış, ülkede çek

³⁴ Bkz.: Kendigelen, a.g.e., s. 407: Bu dönemde karşılıksız çek keşide eden kişilerin, kastının bulunmadığından dolayı eylemlerinin cezasız kaldığı ifade edilmiştir.

³⁵ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, E: 1976/274, K: 1976/320, T: 20.01.1976: “Düzenlendiği tarihte, çekin muhatap bankada karşılığı bulunmadığını bildiği anlaşılan mağdurun çeki bu şekilde kabul etmiş bulunması karşısında hataya düşürüldüğü bahse konu olamaz. Yasaya ve uygulamalara göre dolandırıcılık suçunun tekevvünü için lehtarın çekin karşılığının bulunmadığını bilmemesi ve bu suretle aldatılması gereklidir.” (Dönmezer, a.g.m., s. 318.) Yargıtay 6. Ceza Dairesi, E: 1976/1590, K: 1976/1710, T: 01.03.1976: “...öte yandan kanunsuz suç ve ceza olmaz kuralı dikkate alınarak; lehtarın, başvurma zamanında çekin karşılığının bulunmadığını bilmesi halinde de dolandırıcılık suçunun tekemmül edemeyeceği doktrinde yazarların çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir... Öğleden sonra bankaya ibrazı hususun da müşteki ile konuşup anlaşarak suç konusu çekin müştekiye verildiği... Anlaşılmış ve öğleden sonra çek karşılığını fazlasıyla aşan paranın aynı gün çalışma saatinin bitiminden önce sanık tarafından çek hesabına aktarıldığı görüldüğünden...” (Yargıtay Kararlar Dergisi, C:4 S:2, Şubat 1978, s. 297)

³⁶ Kendigelen, a.g.e., s. 407.

kullanımının ve karşılıksız çek keşide sayısındaki artışın neticesinde doktrinde ve uygulamada karşılıksız çek keşide etmek fiilinin ayrı bir suç olarak düzenlenmesi gerektiği düşüncesi öne çıkmış, hatta bunun bir zorunluluk olduğu savunulmuştur.³⁷ Çekin ödeme aracı olması ve ticari hayattaki önemi nedeniyle, çek hamillerinin korunması ve çekte güvenilirliği sağlamak amacıyla, kaynağı Fransız Çek Kanunu olan³⁸ 19.03.1985 tarihli 3167 sayılı Çekte Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun³⁹ yürürlüğe girmiş ve böylece önceki bölümde incelediğimiz TBMM yorum kararının hükmü kalmamıştır.⁴⁰

3167 sayılı Kanun'un⁴¹ kabulü ile hukukumuzda karşılıksız çek keşide etmek fiili dolandırıcılık suçundan ayrılmış, özel bir suç olarak cezai yaptırıma muhatap olmuştur. Bu düzenlemelerle, karşılıksız çek keşide eden kişilerin hapis tehdidi altında olmasıyla birlikte alacakların tahsili yönünde daha çok güven yaratması hedeflenmiştir.⁴² Kanun genel gerekçesinde ise özetle; “Hazırlanan Tasarı ile Ticaret Kanununda çekle ilgili olarak yer alan prensipler güçlendirilirken, çek hamillerinin korunması hususunda çek keşide edenlere ve bankalara mükellefiyetler getirilmektedir. Ayrıca karşılıksız çek keşide edenler yönünden bu kanun tasarısı ile caydırıcı olabilecek cezai müeyyideler getirilmekte ve konulan esaslara aykırı hareket edenlerin fiillerinin cezasız kalmaması göz önünde tutulmuş bulunmaktadır.” denilmek suretiyle yaptırımların gerekliliği ifade edilmiştir.⁴³

3167 sayılı Kanunda karşılıksız çek keşide etmek fiili özel bir suç tipi olarak düzenlenmiş ve bu suçun yaptırımı olarak hapis cezası öngörülmüştür. Özel bir suç tipi olarak düzenlenen karşılık çek keşide etmek fiili, ayrıca şekli bir suç olarak düzenlenmiş olup çekin hangi amaçla keşide edilmiş olduğunun bir önemi olmayıp (iradi olmayan haller hariç) karşılıksız çıktığı an suç tamamlanmış olur.⁴⁴ Yani karşılıksız çek suçundan sorumlu tutulabilmek için,

³⁷ Zeki Yıldırım; Ekrem Çetintürk, “İbraz Edilen Çek ile İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Hakkında Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:103, 2012, s. 31- 32.

³⁸ Fatma Kurşun, “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 44.

³⁹ T.C. Resmî Gazete, T: 03.04.1985, S:18714.

⁴⁰ Alev Deniz Dursun, *Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 90.

⁴¹ 3167 Sayılı Çek Kanununun dayanağın Fransız Çek Kanunu'dur. Şöyle ki, 3167 Sayılı Çek Kanunu'nun dayanağı olan hüküm tasarısının kaynağını Fransız Çek Kanunu oluşturur.

⁴² Hakan Albayrak; Ahmet Bozdağ, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılama Hakkında Bir İnceleme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S:33, Y:9, 2018, s. 245.

⁴³ Mehmet Özdamar, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:6, S:1, 2002, s. 101.

⁴⁴ Murat Başman, “3167 Sayılı Çek Yasasında 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:3-4, 1993, s. 57.

çekin karşılıksız çıkmış olması yeterlidir, ayrıca bir sonucun meydana gelmesi aranmamaktadır. Diğer taraftan, karşılıksız çek keşide etmek suçunda failin kusuru aranmamıştır. Objektif sorumluluk olarak ifade edilen bu duruma göre çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması yeterli olup ayrıca kusurlu olup olmadığı incelenmeyecektir.⁴⁵ Başka bir ifade ile iradi olarak karşılıksız çek keşide edenlerin kastının ya da taksirinin⁴⁶ (kusurunun) olmasının bir önemi bulunmayıp, çekin karşılıksız çıkması yeterlidir.⁴⁷

3167 sayılı Kanun bakımından suçun oluşabilmesi için iki önemli şartın yerine gelmiş olması gerekir. Buna göre; tüm geçerlilik koşullarını içeren⁴⁸ bir çekin bulunması ve bu çekin karşılıksız kaldığının usulüne uygun olarak tespit edilmiş olması aranmıştır.⁴⁹ Çek vasfına haiz, süresi içerisinde muhataba ibraz edilmiş ve karşılığı bulunmamış bir çekle ilgili olarak, bankaca gerekli ihtarlar yapılmış ise artık ceza verme konusunda hakimnin hiçbir takdir yetkisi yoktur.⁵⁰ 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesine göre, "İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T.C. Merkez Bankasına bildirilir." Aynı maddenin 2. fıkrasına göre, bu suç şikâyete tabidir ve hüküm kesinleşinceye kadar şikâyetten vazgeçilebilir. Ayrıca failin 8. maddeye göre⁵¹ düzeltme hakkı kapsamında çek hamilinin

⁴⁵ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, E: 1989/7-213, K: 1989/280, T: 09.10.1989: "... yasa çek yönünden objektif sorumluluk esasını benimsemiş soyut karşılıksız çek keşidesi, bu eylemin iradi olması koşulu ile suç teşkil edeceği öngörülmüştür. Karşılıksız çek keşidesi iradi bir harekete dayanmıyorsa, örneğin; çalınma, kaybolma, sahibinin elinden hile ile alınma gibi hallerde keşidecinin cezalandırılması söz konusu olmayacaktır. Yasa, objektif sorumluluk esasını getirirken kovuşturma yapılmasını, hamilin şikâyetine bağlı olması, keşidecinin düzeltme hakkını kullanması, bu hakkı kalmasa bile yasada öngörülen süre içerisinde hamilin zararlarının karşılanması hallerinde, keşideci hakkında kovuşturma yapılamayacağı ve cezalandırılmayacağı hükmünü koymak suretiyle objektif sorumluluğu hafifletici ve iyiniyetli keşideciyi koruyan prensipleri de getirmiştir..." (Dursun, a.g.e., s. 90)

⁴⁶ Bu durum doktrinde bazı yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu hususa ilişkin bkz.: Talih Uyar, "Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu", *Ankara Barosu Dergisi*, S:5-6, 1987, s. 676-677.

⁴⁷ Kendigelen, a.g.e., s. 408.

⁴⁸ Ticaret Kanunu'nda aranan tüm geçerlilik şartlarına haiz olmayan bir çekin bulunması durumunda bu suç oluşmayacaktır. Duruma göre, dolandırıcılık ya da sahtecilik suçları gündeme gelebilecektir.

⁴⁹ Uyar, a.g.m., s. 673.

⁵⁰ Başman, a.g.m., s. 357.

⁵¹ 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesine göre: "Hesap sahibi ihtar mektubunu aldığı veya 12'nci maddeye

zararını gidermesi veya düzeltme hakkı bulunmuyorsa ilgili maddede belirtilen süre içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya ya da herhangi bir şubesine yatırması durumunda şikâyet hakkı doğmayacaktır. Şikâyetten itibaren veya hükümden sonra kesinleşinceye kadar şikâyetten vazgeçmek suretiyle kamu davasını ve cezayı ortadan kaldırmak mümkündür. Hüküm kesinleştikten sonra şikâyetten vazgeçmek ceza ve neticelerini etkilemez. Yine hem hükümden önce hem de ceza kesinleşinceye kadar çek bedeli ile tazminat ve gecikme faizinin ödenmesi, kamu davasını ortadan kaldırmaz.⁵² Burada önemli olan husus, 8. madde kapsamında düzeltme hakkı kullanarak çek hamilinin zararının giderilmiş olması veya düzeltme hakkı yoksa ilgili maddedeki süre içerisinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizinin muhatap bankaya ya da herhangi bir şubesine yatırılması durumunda suçun ortadan otomatik olarak kalkmayacağıdır. Bu durumda sadece şikâyet hakkı ortadan kalkacak, şikâyet yapıldıktan sonra bu ödemeler gerçekleşse dahi, suçun ortadan kalkması için şikâyetten vazgeçilmiş olması gerekmektedir. Şöyle ki; düzeltme hakkı için öngörülen süre geçtikten sonra, keşidecinin çek bedelini faiz ve tazminatı ile birlikte ödeyerek mevcut zararı gidermesine rağmen hamilin şikâyetini geri almaması sebebiyle keşidecinin hapis cezasına maruz kalması eleştirilere sebep olmuştur. Çek bedelini bankada bulunduramayan ve gerçekte dürüst olan borçlunun, paranın ödenmesi anında alacaklının insafına bırakıldığı, küçük miktarlı çeklerde dahi alacaklıların hakkı olmayan paralar karşılığında şikâyetinden vazgeçtiği, şikâyetten vazgeçme kurumunun uygulamada bir dönem şantaj amaçlı kullanıldığı ifade edilmiştir.⁵³ Bu soruna çözüm olarak, açılan davanın, şikâyetçinin vazgeçmesi veya karşılıksız çek tutarının tazminat ve gecikme faiziyle birlikte ödenmesi halinde düşeceğinin düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁴ Bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz üzere 1993 tarihinde yapılan değişikliklerle bu durum çözüme kavuşturulmuş ve ifade edilen şekilde değiştirilmiştir.

2. 1993 Tarihli 3863 Sayılı Kanun ve Yaptırımlara İlişkin Değişiklikler

3167 sayılı kanun karşılıksız çek keşide etmek fiilini bağımsız bir suç olarak düzenlemiş ve bu suçun yaptırım olarak da 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası öngörmüştü. Uygulama ve doktrin suçun objektif sorumluluk esasına dayandığı, failin kast veya taksirinin aranmadığı, borcun ödenmemesine etki

---

göre almış sayıldığı tarihten itibaren yedi işgünü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte hamil adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide etme hakkını yeniden kazanır. Düzeltme hakkı, karşılıksız çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içinde ancak iki defa kullanılabilir.”

⁵² Başman, a.g.e., s. 357.

⁵³ Kendigelen, a.g.e., s. 408; Başman, a.g.m., s. 357.

⁵⁴ Uyar, a.g.m., s. 679.

eden sebeplerin dikkate alınmadığı, suçun şekli bir suç olarak düzenlendiği ve bu hususun ceza hakiminin takdir yetkisini tamamen ortadan kaldırdığı ve sadece karşılıksız çekin tespitiyle yetkili bir icra memuru haline getirdiği, tüm sayılan bu sebeplere ek olarak ceza hukukunda eski bir yaklaşım olan “borç için borçlunun hapsi” sistemine geri dönüldüğü ve aynı zamanda ceza hukukunun temel ilkelerine aykırı olduğu gerekçeleriyle fazlaca eleştirilmiştir.⁵⁵ Bu konudaki ağır eleştiriler neticesinde 14.01.1993 Tarihli ve 3863 Sayılı 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerin Korunması Hakkında Kanunun 16. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanunla⁵⁶ 16. maddenin ikinci fıkrası yeniden düzenlenmiştir.⁵⁷ Yapılan değişikliklerle, mahkûmiyet hükmü kesinleşmeden önce olduğu gibi hükmün kesinleşmesinden sonra da şikâyetten vazgeçme veya çek bedeli ile tazminat ve gecikme faizinin ödenmesi halinde de kamu davası ve cezanın ortadan kalkacağı öngörülmüştür.

İlgili bölümde⁵⁸ belirtildiği üzere, karşılıksız kalan çek bedelinin tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte ödenmiş olsa bile şikâyetten vazgeçmeyen kötü niyetli alacaklıların davranışları, sistemin bir tehdit aracı olarak kullanılmasına sebep olmuştur. 3863 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerle birlikte, karşılıksız kalan çek bedelinin veya karşılıksız kalan kısmın %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde de vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Ayrıca düzeltme hakkı kullanıldığında da yine şikâyet hakkı doğmayacaktır. Bu düzenleme, karşılıksız kalan çekler bakımından öngörülen sorumluluğu hafifletmiş ve daha adil bir çözüm öngörmüştür.

3863 sayılı Kanun’un geçici maddesine göre, “Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş veya hüküm infaz edilmiş ise, yürürlük tarihini takip eden 3 ay içinde çek tutarının veya karşılıksız kalan bölümünün % 10 tazminat ve gecikme faizi ile birlikte muhatap Banka

⁵⁵ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 35; Başman, a.g.m., s. 358.

⁵⁶ T.C. Resmî Gazete, T: 26.01.1993, S: 18714.

⁵⁷ Değiştirilen maddenin yeni hali şu şekilde olmuştur: “Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet süresi çekin bankaya ibraz tarihinde başlar. Şikâyetten vazgeçmekle, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verileceği gibi, keşidecinin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmının %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde de vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Fiili işleyenin 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa, anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmının %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz.”

⁵⁸ Bu husus için bkz.: s. 465.

ya veya herhangi bir şubesine yatırılması veya yine bu sürede şikâyetten vazgeçilmiş olması halinde kamu davası ve cezanın bütün neticeleri ile ortadan kaldırılmasına karar verilir.”

1993 tarihli 3863 sayılı Kanun her ne kadar adilane bir çözüm öngördüğü için yerinde bir değişiklik olarak telakki edilse de acele olarak çıkartıldığı ve uygulama bakımından başkaca sorunlara sebep olduğu için ayrıca eleştirilmiştir.⁵⁹ 1993 tarihli Kanundan önce de mevcut olan ve suç için öngörülen hapis cezasının Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve Anayasa'ya aykırı olduğu yönündeki eleştirilerin her geçen gün daha da artması sebebiyle, 2003 yılında 4814 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle bu tartışmalara son verilmek istenmiştir.

3. 2003 Tarihli 4814 Sayılı Kanun ve Yaptırımlara İlişkin Değişiklikler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 4 Numaralı Protokolün 1. maddesinde yer alan “borç için kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı” hükmü, Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında Anayasamıza da eklenmek istenmiş ve bu amaçla 3/10/2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunla Anayasa'nın 38 maddesine “Hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı” hükmü 8. fıkra olarak eklenmiştir.⁶⁰ Bu değişiklikten sonra karşılıksız çek keşide etmek suçunu düzenleyen 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un ilgili maddesince öngörülen hapis cezasının, Anayasa'nın 38. maddesindeki değişiklikten dolayı Anayasa'ya aykırı olduğu yönünde görüşler ileri sürülmüş ve aykırılığın giderilmesi talep edilmiş, bu

⁵⁹ Başman'ın eleştirilerinden bir tanesi şu şekildedir: “Yasanın bizce en önemli eksikliği, çek bedeli, %10 tazminat ve gecikme faizinin sadece muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırılma şartıdır. Bu mecburiyet uygulamada tahmin edilemeyecek kadar fazla sorun doğmasına yol açmaktadır ve açacaktır da. Zira karşılıksız kalan çeklerin büyük bir bölümü icra takibine konu olmuş, bir bölümü kısmen ödenmiş, bir bölümü tamamen ödenmiş veya takip harici ödenmiş, ancak şikâyetten vazgeçme olmadığından cezai takibat devam etmiştir. Şimdi, çekin icra takibine konu olması durumunda çekin bir kısmını icra dairesine yatıran borçlu-sanık, cezanın ortadan kalkması için çek bedelinin tamamı ile diğer ödemeleri yeniden muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmak zorunda kalacaktır. Daha sonra da icraya yatırmış olduğu paranın geri alınması için dava açmak durumunda kalacaktır. Yine icra takibinde talep edilebilen çek tazminatı %5 iken, bankaya yatırılacak miktar 9 10 dur. Bunun tam aksi olarak icrada reeskont faizi -bugünkü uygulama ile %54- ödenecek iken bankaya yatırılacak faiz miktarı % 30 dur. Yani kısaca bir kargaşa meydana gelecek, icra takibinde veya elden haricen ödenen miktarlar daha sonra dava yolu ile geri istenecektir. Yine, cirantanın icra takibi yapması durumunda, bu takipte cirantaya para ödeyen borçlu-sanık cezai takipten kurtulmak için çeki bankada yazdırır iken hamil durumunda bulunan kişi adına para yatırmak durumunda kalacaktır.” (Başman, a.g.m., s. 358-361)

⁶⁰ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 36.

beklentiler ilgili dönemde görülmekte olan davalar bakan ceza mahkemelerini de etkilemiş ve davalara ara verilmiştir.⁶¹ Yerel mahkemeler, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin davaları bekletmiş ve anayasaya aykırılık iddialarının çözüme kavuşmasını beklerken, Yargıtay'da karşılıksız çek suçlarıyla ilgili bir dosya hakkında, uyum yasası çıkarılıncaya kadar bekleme kararı almıştır. Bu karara Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yaptığı itirazı, Ceza Genel Kurulu reddetmiştir.⁶² Yargıtay'ın vermiş olduğu mezkûr karar, kendi yetkilerini aştığı gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir. Çünkü Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu uyarınca Yargıtay'ın yapacağı incelemede bozma kararı için kanununa aykırılık gerektiği ve uyum kanununun beklenmesi ya da Anayasa'ya aykırılık gibi bir sebep bozmaya temel olamayacağı,⁶³ bu sebeple zımnî olarak da olsa bir durma kararı veremeyeceği ifade edilmiştir.⁶⁴ Bu dönemde bazı yerel mahkemeler konuyu Anayasa Mahkemesi'ne taşımış⁶⁵ ancak Anayasa Mahkemesi oy çokluğuyla itirazı reddetmiş ve Çek Kanunu'nun 16. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına 11.12.2002 tarihinde karar vermiştir.⁶⁶ Bu ret kararı doktrinde uzun süre tartışılan karşılıksız çek keşide

⁶¹ Hanife Dirikkan, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Eleştirisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:4, S:1, 2002, s. 1.

⁶² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2001/10-249, K: 2001/257, T: 20.11.200: “*Kambiyo senedi niteliğinde bir çek keşide edilmesi her iki tarafa borç yükleyen bir akittir. Dolayısıyla karşılıksız çek keşide etmek suçu iradi olarak düzenlenen çekin bankaya ibrazında oluşan, yaptırımı özgürlüğü bağlayıcı ceza olan ve objektif sorumluluk esasına dayanan bir suç olduğundan, Anayasa'nın 38. maddesinin 9 (8). fıkrasındaki kuralla çelişmektedir.....Üst norm olan ve lehe bulunan Anayasa hükmü ile çelişen bir kuralın uygulanabilirliğinden söz edilmesine olanak bulunmadığından, çelişkiyi gideren yeni bir yasal düzenleme yapılmasının beklenmesinde ve buna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır.*” (Özdamar, a.g.m., s. 4-5)

⁶³ Dağlar Ekşi, “4814 Sayılı Kanun'la Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:21, S:2, 2003, s. 209.

⁶⁴ Caner Hacıoğlu, “Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:7, S:1-2, 2003, s. 129-130.

⁶⁵ Yerel mahkemelerin gerekçeleri için bkz.: Özdamar, a.g.m., s. 4-6.

⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, E: 2002/165, K: 2002/195: “... Anayasa'nın 38. maddesine eklenen sekizinci fıkra, hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı öngörülmüş, maddenin gerekçesinde de “... 4 nolu protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiştir. Sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır ...” denilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havedir. Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde

etmek fiilinin bir borç olarak nitelendirip nitelendirilemeyeceği noktasında yoğunlaşan tartışmalara⁶⁷ cevap olabilecek niteliktedir.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararına rağmen kanun koyucu 2003 tarihli 4814 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” kapsamında karşılıksız çek keşide etmek suçuna ilişkin olarak değişikliğe gitmek istemiştir. Bu değişikliğin gerekçesinde⁶⁸ ekonomik suça ekonomik cezanın kabul edildiği, değişen Anayasa maddesi gereğince de karşılıksız çek keşide etme suçuna öngörülen hapis cezasının Anayasa'ya aykırı hale gelmiş olduğuna işaret edilmiştir. “3167 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmasının nedeni olarak gösterilen bu gerekçelerin, çek ilişkisinin hukuki mahiyeti ve Ek 4 No'lu Protokol hükmü karşısında isabetli olmadığı, zira Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çekin bir sözleşme olmayıp özel bir havale olduğu, çekin temel ilişkide bir sözleşmenin mevcut olup olmamasından

---

ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehtar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır. İtiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Bu nedenlerle kural, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir. Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamıştır.” (Özdamar, a.g.m., s. 5-7)

⁶⁷ Bu görüşler için bkz.: dipnot 61-71.

⁶⁸ “3167 sayılı Kanunda keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması hali, şekli bir suç olarak düzenlenmiş ve bu suça hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüştür. Dünyadaki ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak hukuk sistemlerinde yalnızca sözleşmeden doğan borçların yerine getirilememesi nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza verilmemesi yönünde düzenlemeler yapılmaktadır. Bu bağlamda kısaca ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ olarak anılan ‘İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi’ne ek 16.9.1963 tarihli ve 4 numaralı Protokol’de ‘Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz’ hükmüne yer verilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda 17.10.2001 tarihli ve 24556 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanununun 15 inci maddesiyle Anayasasının 38 inci maddesine ‘Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz’ hükmü eklenmiştir. Anayasada yapılan değişiklik ve Türkiye'nin onaylamış olduğu 4 numaralı Protokol hükümleri karşısında, 3167 sayılı Kanunun karşılıksız çek keşide edilmesi için hürriyeti bağlayıcı ceza öngören hükmünün değiştirilmesi gerekmektedir.” (Dirikkan, a.g.m., s. 5)

bağımsız biçimde kambiyo hukukuna özgü borç doğuran ve çifte yetki sağlayan özel bir havale olduğu, Anayasa'nın ilgili maddesine aykırı olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir."⁶⁹ Yine Anayasa'nın 38. maddesinin borcun "yerine getirilememesinden" bahsettiği, keşidecinin çekin karşılığının bulunmadığını bilerek çek keşide ettiğine göre, borcun yerine getirilememesi durumundan söz edilemeyeceği ileri sürülmüştür.⁷⁰ Açıklanan tüm bu sebeplerle, 2003 tarihli 4814 sayılı Kanun değişikliğinden önce hüküm altına alınan hapis cezasının Anayasa'nın 38. maddesine aykırı olmadığı doktrinde çoğunluk tarafından savunulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin kararda ifade ettiği gibi, bir kambiyo ilişkisi olan çek keşidesinin, diğer borç kaynakları bakımından da gündeme gelmesi mümkün olduğundan sözleşmesel bir ilişki olarak ifade edilemeyeceği fikri doğru görünmektedir.⁷¹

3167 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmasının bir diğer nedeni de karşılıksız çek dolayısıyla açılan ceza davası sayısındaki önemli artış olmuştur.⁷² 3167 sayılı Kanun'un uygulanmasından doğan dava sayısının artışı üzerinde durulmuştur. Doktrinde de eleştirilere konu olan bu durumun esas nedeni hukuki olmaktan ziyade ekonomiktir, zira 1990'lı yıllar ve 2000'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik bozuklukların ve çekin ödeme aracı olmaktan ziyade kredi aracı olarak kullanılması dava sayısında artışa yol açmıştır.⁷³ Gerekece de belirtildiğinin aksine, adli para cezasının da hükme bağlanması için de aynı şekilde bir yargılamanın yapılmasının gerekli olduğu, dahası ağır para cezasının amaca hizmet etmediği dikkate alındığında, alacaklıların alacağına kavuşabilmek için yargısal yolu daha etkin kullanmaya girişme ihtimalleri olduğundan dava sayısında bir düşüş olmayacağı ifade edilmiştir.⁷⁴

⁶⁹ Dirikkan, a.g.m., s. 5; Ekşi, a.g.m., s. 209-2010; Özdamar, a.g.m., s. 3; Ufuk Çetiner, Anayasanın 38. Maddesinin Değişmesi Sebebiyle Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve İcra İflas Suçları Bakımından Ortaya Çıkan Hukuksal Durumlar", *Ankara Barosu Dergisi*, S:1, 2002, s. 173-181.

⁷⁰ Dirikkan, a.g.m., s. 5; Ekşi, a.g.m., s. 209.

⁷¹ Doktrinde, karşılıksız çekte öngörülen hapis cezası yaptırımının Anayasaya aykırı olduğunu savunan yazarlar da vardır. Bu konuda Sn. Domaniç 4814 sayılı kanunla getirilen değişikliklerin de aykırılık sorununu çözmediğini ve karşılıksız çekte cezai yaptırım öngörülmesinin Anayasaya ve hukuka aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Bu görüşler için bkz.: Hayri Domaniç, "Karşılıksız Çekte Hapis Cezası Anayasaya Aykırıdır.", *Legal Hukuk Dergisi*, S:11, 2003, s. 2737-2743.

⁷² "3167 sayılı Kanunla ilgili olarak açılan ceza davası sayısı, 1986 yılında 10 644 iken; bu sayı 1990 yılında 134 622'ye, 1999 yılında 320 320'ye, 2000 yılında 262 611'e ulaşmıştır. 2001 yılında ise bu sayı 307 381 olmuştur. 3167 sayılı Kanundan dolayı açılan davaların, toplam ceza davaları içindeki oranı ise, 1999 yılında yüzde 18,4; 2000 yılında yüzde 15; 2001 yılında da yüzde 13,5'tir." (Ersoy, a.g.m., s. 276)

⁷³ A.e.

⁷⁴ Dirikkan, a.g.m., s. 21; Ekşi, a.g.m., s. 208.

4814 sayılı Kanun ile karşılıksız çek keşide etmek fiiline öngörülen yaptırım değiştirilmiştir.⁷⁵ 3167 sayılı kanunun yeni 16. maddesinin ilk fıkrasına göre, “üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz.” İlgili hüküm uyarınca verilecek para cezası bir üst sınıra tabi tutulmuştur, yani suçtan dolayı verilecek olan adli para cezası seksen milyar liradan fazla olamayacaktır. Ayrıca bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilecektir. Aynı zamanda yeni düzenlemeye göre mahkeme, işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verecek, bu karar tüm bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilecektir. Ekonomik suçta ekonomik yaptırım ilkesinden yola çıkan kanun koyucu, bu düzenlemeyle karşılıksız çek keşide etmenin yaptırımını para cezası olarak belirlemiştir.⁷⁶

Diğer yandan, 4814 sayılı Kanun ile karşılıksız çek keşide etmek suçuna ilişkin failler genişletilmiştir. Şöyle ki; değişiklikten önce sadece karşılıksız çeki keşide eden kişiler fail olarak nitelendirilmişken, değişiklikten sonra hesap sahibi, özel hukuk tüzel kişileri bakımından ise yetkili temsilcinin fail olabileceği düzenlenmiştir.⁷⁷ Karşılıksız çeki keşide eden gerçek kişi temsilci ya da organ için para veya hapis cezası (tekerrür halinde) öngörülmüşken,

⁷⁵ İlgili değişiklik metni şu şekildedir: Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4’üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun ek 2’nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.

Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.

⁷⁶ Özdamar, a.g.m., s. 39.

⁷⁷ Ekşi, a.g.m., s. 213.

yararına senet keşide edilen gerçek ya da özel hukuk tüzel kişisi için de her seferinde çek bedeli kadar ağır para cezası yaptırımı hükme bağlanmıştır.⁷⁸

4814 sayılı kanunla, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin bir sorun daha çözülmüştür. Değişiklikten önce içtimai olarak net olmayan, her bir çek yaprağı için ayrı ayrı mı yoksa tek bir cezaya mı hükümlenacağına ilişkin bir hüküm getirilmiştir. 3167 sayılı Kanunun m. 16/4 gereğince, kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı şekilde suç oluşturacaktır. Buna bağlı olarak, bölümlere ayrılmış bir borç için keşide edilen birden fazla çekin karşılıksız çıkması halinde, bu çeklerin her biri için ayrı ayrı şikâyette bulunulması gerekecek ve her karşılıksız çek için ayrı ayrı cezaya hükümlenacaktır.⁷⁹ Karşılıksız çek keşide etmek fiili, ayrıca dolandırıcılık, belgede sahtecilik gibi diğer suçlara da temas ediyorsa, bu suçlardan dolayı da sorumluluk ortaya çıkacaktır.⁸⁰

Karşılıksız çek suçuna ilişkin unsurlardan biri de kanunen geçerli olarak düzenlenmiş bir çek olması gerekliliğidir. Bu anlamda eski Ticaret Kanunu m. 692'de sayılan şartlara haiz bir senedin yeterli olduğunu belirtmiştik. 4814 sayılı Kanun, bu sayılanlara ek olarak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası kaydını da taşıması gerektiğini ifade etmiştir.⁸¹ Diğer bir deyişle, hesap sahibinin vergi kimlik numarası çekin zorunlu unsuru olarak çekin üzerinde bulunmalıdır. Eğer bu şartlara haiz bir senet bulunmuyorsa, karşılıksız çek ekşide etme suçu oluşmayacak, unsurları varsa dolandırıcılık suçu gündeme gelebilecektir.

C. 2009 TARİHLİ 5941 SAYILI KANUN DÖNEMİ

1. 2009 Tarihli 5941 Sayılı Çek Kanunu ve Düzenlenen Yaptırımlar

3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren birçok defa değişikliğe uğramış ve bu maddelerden bazıları Anayasa Mahkemesi’ne götürülmüştür. Yapılan bu değişikliklere rağmen karşılıksız çek keşide edilmesinin ve ileri tarihli çeklerin önüne geçilemediği⁸²

⁷⁸ Özdamar, a.g.m., s. 40.

(Bu konuda yapılan detaylı açıklamalar ve eleştiriler için ayrıca bkz.: Dirikkan, a.g.m., s. 21-23; Ekşi, a.g.m., s. 213-214; Özdamar, a.g.m., s. 39-43; Hacıoğlu, a.g.m., s. 134-138)

⁷⁹ Ekşi, a.g.m., s. 216.

⁸⁰ Hacıoğlu, a.g.m., s.139.

⁸¹ A.e., s.140.

⁸² “Öyle ki, 2008 yılında yalnızca tahsil amacıyla takasa verilen çeklerin bedellerinin toplam miktarı 265 milyar TL civarında seyretmiştir. Aynı yılda milli gelirimizin 950 milyar TL olduğu dikkate alındığında, bu miktar oransal açıdan %28 gibi çok ciddi bir rakama tekabül etmektedir. Çek suçlarından ötürü açılmış dava sayısı ise, 1986 yılında yalnızca 10.644 iken, 2009 yılı Ekim ayı itibariyle yerel mahkemelerde 273.000, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nda 65.000, Yargıtay 10. Ceza Dairesi’nde 22.557 olmak üzere toplam

görülmüştür.⁸³ Diğer yönden 3167 sayılı Kanunda, 4814 sayılı Kanunla yapılan esaslı değişikliklere rağmen sisteme yönelik eleştiriler devam etmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu⁸⁴ yürürlüğe girince, 3167 sayılı Kanunun 5237 sayılı Kanunla teorik ve dogmatik yönden uyuşmadığı düşünülmüş ve bu dönemde yeni bir kanun yapılması fikri kabul edilmiştir.⁸⁵ “Çekin güvenli bir ödeme aracı olarak itibar kazanmasında toplumsal yarar bulunmasına rağmen 3167 sayılı Kanunun bu konuda başarılı olamaması, dolayısıyla “sağlıklı çek kullanım önlemlerine ihtiyaç duyulması”; karşılıksız çek ile mücadelenin ağır hapis cezaları ile önlenemeyeceğinin anlaşılması nedeniyle, “suçu önleyici önlemlere yönelmesi gereği” ve “kara para aklanması ile terörün finansmanında çekin de rol oynamasına engel olunmasının zorunluluk arz etmesi” vb. gerekçelerle yeni bir kanun hazırlanması kaçınılmaz olmuştur.⁸⁶

3167 sayılı Kanununun amacı, kanunun adında da belirtildiği gibi çekle ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması olmasına rağmen 5941 sayılı Kanun amaç bakımından çok daha geniş düzenlenmiştir. “Kanunun “gizli, gerçek dışı ve sahibini perdeleme amaçlı hesaplara engel olmak”, “karşılıksız çek düzenlenmesini caydırarak çekte itibar kazandırmak”, “çeki güvenli bir ödeme aracı haline getirip genel ekonomiye katkı sağlayıcı bir konuma oturtmak” gibi toplumsal ve kamusal amaçlarının da bulunduğu”, bütün bu nedenlerle Kanunun kamuyu da koruduğu vurgulanmıştır.⁸⁷ Çekin hukukî niteliği dikkate alındığında çekte, “kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasının sağlanması”, “terörün finansmanının önüne geçilmesi” ve “kara paranın aklanmasının engellenmesi” gibi hukukî niteliği ile bağdaşmayacak işlevler yüklenmesi doktrinde eleştirilmiş ve özel hukuka ilişkin bir kanunun bu denli geniş olarak kamu hukuku hükümleriyle düzenlenmemesi ve asıl amacı çekin güvenilirliğinin sağlanması ve çek hamillerinin korunması olan

---

360.557 adettir. Ülkemizde Çek Kanunu ile ilgili olarak açılan davaların, toplam ceza davaları içerisindeki oranı %15 gibi ciddi bir rakamdan oluşmaktadır³. Bunun yanında, 2002 yılında karşılıksız çıkan çek sayısı 742.968, 2008 yılında 1.537.194, 2009 yılında ise 1.910.650 adettir. Zikredilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere, karşılıksız çek suçları ve dolayısıyla bu suçtan mahkûm olanlar rakamsal yönden sürekli artış eğilimi göstermekte, bu durum savcılıklar ve mahkemeleri birer tahsil (icra) dairesine dönüştürerek altından kalkılamayacak iş yükü altına sokmuş bulunmaktadır. Y-Çek K'nun yürürlüğünü takip eden 2010 yılında ise karşılıksız çıkan çek sayısı 900.272'dir. 2010 yılının ilk 6 aylık diliminde bu sayı 492.298'ken, 2011 yılı ilk altı aylık diliminde 267.684'tür.” (Murat Kayaççek, “5941 Sayılı Çek Kanununa İlişkin Eleştiriler ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, C:1, S:8, 2012, s. 26)

⁸³ Kendigelen, a.g.e., s. 411.

⁸⁴ T.C. Resmî Gazete, T:12.10.2004, S: 25611.

⁸⁵ Ersoy, a.g.m., s. 279.

⁸⁶ Şafak Narbay, “5941 Sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, *Terazi Hukuk Dergisi*, S:43, 2010, s. 65.

⁸⁷ A.e., s. 68.

Çek Kanunu'nun amacını aştığı belirtilmiştir.⁸⁸

5941 sayılı Kanun, karşılıksız çek keşide etmek fiilini 5. maddesinin 1. fıkrasında düzenlemiştir. Buna göre, “üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre “üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Görüleceği üzere kanun koyucu bu dönemde, karşılıksız çek keşidesine 2003 yılında olduğu gibi yine adli para cezası öngörmüş ancak etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanma imkânı tanımıştır.⁸⁹

Karşılıksız çek suçunun oluşabilmesi için öncelikle 6762 sayılı TTK m. 692’de altı bent halinde sayılan unsurları ihtiva eden geçerli bir çek bulunmalıdır, 5941 sayılı Kanun m. 2/f. 3’e göre bir çekin geçerliliği TTK’daki zorunlu unsurları taşımasına bağlı olduğundan ayrıca Çek Kanunu’nda sayılan unsurları taşıması gerekli değildir. Ayrıca, 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı Kanun m. 3/f. 2’de bir çek yaprağında bulunması gereken ve 6762 sayılı TTK. m. 692’de yer almayan “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” hükmü 5941 sayılı kanun ile zorunlu unsur olarak aranmamıştır.⁹⁰

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu bakımından fail bizzat hesabın sahibidir. Hesap sahibinin gerçek veya tüzel kişi olması mümkün olmasına rağmen suçun faili yalnızca gerçek kişiler olabilir. Tüzel kişiye ait olan bir hesapta bulunan çekin karşılıksız çıkması durumunda fail olarak kabul edilecek kişiler sırasıyla şöyledir; tüzel kişinin mali işlerini takip etmekle görevli olan yönetim organı üyesi, eğer böyle bir görevlendirme yapılmamışsa yönetim organı üyesi olan gerçek kişi ya da kişilerdir. Ayrıca tüzel kişilerde, çekin düzenlendiği zamanda görevde olan kişiler değil, çekin karşılıksız olduğunun tespit edildiği andaki yönetim organı üyesi/üyeleri sorumlu olacaktır.⁹¹ Çek kanunu m.5/f. 3’e göre, “çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir.” Borçlar

⁸⁸ Hasan Pulaşlı, *Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 8; Narbay, a.g.m., s. 68.

⁸⁹ Kendigelen, a.g.e., s. 412.

⁹⁰ Narbay, a.g.m., s. 72.

⁹¹ Ersoy, a.g.m., s. 281.

Kanunu'ndaki gerçek kişi tacirlerin ticari mümessil ile ticari vekillerinin, tacir adına çek düzenleyebilmesine ilişkin hükümler Çek Kanunu m.5/f.3 hükmüyle hukuken ortadan kaldırılmıştır.⁹² Bu durum doktrinde eleştirilmiş ve karşılıksızdır işlemi yapılan çek sebebiyle vekilin hiçbir şekilde hukukî ve cezaî yönde sorumlu olamayacağı, düzenlenen çekin de geçersiz olacağı anlamı çıkacağı belirtilmiştir.⁹³

Karşılıksız çek keşide etme suçu, kanun metninde “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifade, suçun taksirle işlenip işlenemeyeceği noktasındaki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu eleştirilere cevap olarak; karşılıksız çek suçuna ilişkin tanımda objektif sorumluluk esasına yol açacak nitelikte belirsiz ifadeler olmadığı, madde metninde suçun taksirle işlenebilmesine imkân verecek ifadelerin yer almadığı, tipiklikte geçen sebebiyet verme kavramı ile taksirli değil ihmali hareketin kastedildiği hususları yanında, TCK m. 21 ve m. 22 hükümleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde karşılıksız çek suçunun ancak bilerek ve istenerek, yani “kastla” işlenebilen bir suç olduğunu savunanlar olmuştur.⁹⁴ Kanunun genel gerekçesinde⁹⁵ ise suçun taksirle işlenebileceği hususu, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket etmek suretiyle hesapta karşılık bulundurulmaması olarak ifade edilmiştir.

Suçun oluşabilmesi için çekin ibrazı gereklidir. İbraz anında karşılıksız işlemi yapılmasıyla suç oluşacaktır. Böylece çekin karşılıksız olarak düzenlenmesi değil, süresinde ibrazında rağmen karşılıksız bırakılması suç sayılmıştır.⁹⁶ Hesapta karşılık bulunmamasına rağmen bankanın “hatırlı müşterilerini” korumak kaygısıyla karşılığı bulunmayan çeki ödemesi halinde bu suç oluşmayacaktır.⁹⁷ Cezaî yaptırımın uygulanması açısından 5941 sayılı Kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden biri ise çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmesi şartının

⁹² A.e., s. 282.

⁹³ Kayaççek, a.g.m., s. 276.

⁹⁴ A.e., s. 277.

⁹⁵ “Söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerekir. Anayasa'nın 38'inci maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına aldığı kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç, objektif (kusursuz) sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla, kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss445.pdf> (Çevrimiçi), E.T: 17.05.2020.

⁹⁶ Kendigelen, a.g.m., s. 412.

⁹⁷ Ersoy, a.g.m., s. 282.

aranmasıdır.⁹⁸ Kanuni ibraz müddeti içinde ibraz edilen ve “karşılıksızdır” işlemi yapılan çekte ilişkin hesapta, daha sonradan karşılığın bulundurulması suçun oluşmasını engellemeyecek fakat bu durum etkin pişmanlık hükümleri bağlamında değerlendirilecektir.⁹⁹

3167 Sayılı kanun döneminde 4814 sayılı Kanunla getirilen içtima hükmüne göre, karşılığı bulunmayan çekler bakımından, lehtar aynı kişi olsa dahi, zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. 5941 sayılı Kanunda aynı hükmü benimsemiştir. Yani karşılıksız kalan her bir çek yaprağı ayrı bir suç kabul edilerek gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.

5941 sayılı Çek Kanunu'nun, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin öngördüğü yaptırım adli para cezasıdır. Buna göre karşılıksız kalan her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur fakat hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamaz. Madde hükmünde bir alt sınır belirlenmediği için TCK'nın m. 52/f.1'de düzenlenen adli para cezasına ilişkin genel hükümler dikkate alınacaktır.¹⁰⁰ Bu hükme göre adli para cezasının alt sınırı beş gündür fakat sonuç olarak hükmedilecek adli para cezasının miktarı, çek meblağının karşılıksız kalan miktarından az olamayacaktır. Adli para cezasının ödenmemesi durumunda, incelediğimiz dönem bakımından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un¹⁰¹ m.106/f.3 hükmüne göre, “hükümlünün tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli müddet içinde adli para cezasını ödememesi durumunda, Cumhuriyet savcısının kararıyla ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarınca hapsedilir.” Bu hüküm doktrinde eleştirilmiş ve uygulama bakımından eşitsizliklere yola açacağı belirtilmiştir.¹⁰²

⁹⁸ Kendigelen, a.g.e., s. 411.

⁹⁹ Çetin Arslan, “Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C:1, S:5, s. 175.

¹⁰⁰ Kayaççek, a.g.m., s.278.

¹⁰¹ T.C. Resmî Gazete, T: 29.12.2004, S: 25685.

¹⁰² “Mevcut düzenleme bilhassa infaz sırasında adli para cezasının ödenmemesi durumunda dönüştürülecek tazyik hapsinin miktarı itibarıyla türlü eşitsizliklere yol açıcı niteliktedir. Şöyle ki, farklı faillere ait olan ve bağlı buldukları hesapta hiç karşılıkları bulunmayan 10.600 TL bedelli iki ayrı çek olduğunu düşünelim. Aynı miktar çekten dolayı alt sınırdan, yani çekin karşılıksız kalan (örneğinizde 10.000 TL) kısmı kadar ceza alan faillerden birisi adli para cezasının ödenmemesi halinde 100 gün, bir diğeri 500 gün hapis yatabilecektir. Zira her iki fail de temel (alt sınırdan) ceza almış olmasına rağmen, bir günlük paraya çevirme tutarı olarak 20-100 TL arasında yapılacak takdire göre gün miktarı değişkenlik gösterecek, belirlenen gün sayısının bir günü 100 TL'den paraya çevrilen daha az, 20 TL'den çevrilen beş kat daha fazla hapis yatmış olacaktır. Görüldüğü üzere, cezanın belirlenmesine ilişkin kriterlerin tam heterojen yapı göstermemesi, aynı miktar çekten dolayı belirlenen gün sayısının herkes için farklı sonuç vermesini sonuçlamakta; bu durum da ceza adaletine aykırılığı gündeme getirmektedir. Y-Çek K m. 5/1 hükmünün sırf bu yönüyle Anayasa'nın “eşitlik ilkesine” (m. 10) aykırı düşmediğini kesin dille söylemek bize

Kanun metninden de anlaşılacağı üzere, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin ayrıca bir güvenlik tedbiri de öngörülmüştür. Buna göre, “mahkeme adli para cezasıyla birlikte ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır.”

Son olarak, 5941 sayılı Kanunla yapılan diğer önemli bir değişiklik ise düzeltme hakkının yerine 6. maddede düzenlenen etkin pişmanlık hükümlerinin getirilmesidir.¹⁰³ Bu hükümle, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebep olan fail ya da faillere, cezai sorumluluktan kurtulabilmelerine imkan tanınmıştır. Şöyle ki; “karşılıksız kalan çek bedelinin çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir.” Diğer bir söylemle, fail kamu davası açılıncaya kadar zararı ödeyebileceği gibi kamu davası açıldıktan sonra hüküm verilmeye kadar da zararı ödeyebilir. Hatta hüküm verildikten sonra ancak kesinleşmeden önce veya hüküm kesinleştikten sonra da zararı ödeyebilir.¹⁰⁴ Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı ilan olunur. Ayrıca şikâyetten vazgeçme hâlinde de aynı şekilde sonuçlandırılır.

Görüldüğü gibi, 5941 Sayılı Çek Kanunu, karşılıksız çek keşide etmek fiilini bir suç olarak görmeye devam etmiş ve bu suçun yaptırımı olarak da adli para cezasını kabul etmiştir. Adli para cezasının ödenmemesi durumunda, bu para cezasının ilgili kanun uyarınca hapis cezasına çevrileceği düzenlenmiş ancak failin pişmanlık duyarak çek bedelini ve yasal faizlerini ödemek suretiyle hakkındaki davanın düşmesine veya cezanın tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına imkân tanınmıştır.

2. 2012 Tarihli 6273 Sayılı Kanun ve Yaptırımlara İlişkin Değişiklikler

Hukumumuzda karşılıksız çek keşide etmek fiiline karşı cezai bir yaptırım öngörülmesi öteden beri tartışılmıştır. Karşılıksız çek keşide edilmesi fiiline karşı öngörülen yaptırımlara yönelik eleştirilerde; borcunu ödeyemeyen

mümkün görünmemektedir.” (Kayançiçek, a.g.m., s. 279)

¹⁰³ Arslan, a.g.m., s. 173.

¹⁰⁴ A.e., s. 172.

keşideci hakkında infaz aşamasında hapis cezası uygulanması, zor durumda olan kişilerin durumunu daha da kötüleştirme ve borçlarını ödemesini imkânsız hale getirmekte olduğu, ayrıca bu fiil için öngörülen adlî nitelikteki yaptırımların ceza hukukuna hakim olan bazı ilkelere uygun düşmediği, karşılıksız çek keşide etmek fiilinin suç olmaktan çıkartılmak suretiyle fiilin tamamen yaptırımsız bırakılmasının da uygun olmayacağı nedeniyle; karşılıksız çek keşide etmek fiili için çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı şeklinde idarî nitelikte bir yaptırım uygulanmasının amaçla orantılı olacağı belirtilmiştir.¹⁰⁵

Yapılan eleştirileri de dikkate alan kanun koyucu, 2012 yılında, “6273 Sayılı Çek Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la yapılan değişiklikle, karşılıksız çek keşide etmek fiilini bir suç olarak düzenlemekten vazgeçmiş ve daha önce doktrinde dile getirilen, sözleşmeden kaynaklanan borçlardan dolayı hapis cezası verilemez ilkesini ve artan dava dosyalarını gerekçe göstererek, karşılıksız çek keşide etmek fiilini bir kabahat olarak düzenleyip karşılığında idari bir yaptırım öngörmüştür.¹⁰⁶ Değişikliğin yerindeliliğinin eleştirisi bir yana, daha önceki değişikliklerde çek ilişkisinin ve bu ilişkiden doğan borcun normal bir sözleşme ve sözleşmeden doğan borç olarak yorumlanamayacağını dikkate alan kanun koyucunun, Anayasa Mahkemesi’nin çekin özel bir havale olduğunu ve karşılıksız çek keşide etmek fiiline karşılık adli bir yaptırım öngörülmesinin anayasaya uygun olduğunu belirten kararına¹⁰⁷ rağmen, kendisiyle çelişmek suretiyle yaptığı bu değişiklik ayrıca eleştirilmiştir.¹⁰⁸

Yapılan değişikliğe göre, karşılıksız çek keşide etmek fiili bir kabahat olarak düzenlenmiştir. Buna göre, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi halinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı idari yaptırımına karar verilecektir. Bu kabahatin oluşması için, daha önce suç olarak düzenlenen

¹⁰⁵ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 38.

¹⁰⁶ “6273 sayılı Kanun’a ilişkin Kanun Tasarısı’nın Genel Gereğesine göre, 5941 sayılı Kanun’da değişiklik yapılmasının nedenlerinden biri yaptırımların orantılılığı ve ceza hukukunun son çare olma özelliğidir. Anayasa’nın 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetler sınırlandırılırken ölçülülük ilkesine uygun davranılmalıdır. Suç işleyen kişiye uygulanacak ceza hukuku yaptırımlarının haklı ve ölçülü olması gerekmekte olup hukuki ya da idarî sorumluluğun yeterli olduğu durumlarda adlî nitelikteki cezalar verilmemelidir. Ayrıca ekonomik nitelik arz eden suçlara, hapis cezasından ziyade ekonomik yaptırımlar uygulanmalıdır. 5941 sayılı Kanun, çek üzerinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesi suçu için adli para cezası verilmesini hükme bağlamıştır. Ancak bu cezanın ödenememesi durumunda infazı hapis cezası şeklinde gerçekleştirilmektedir. Zaten borcunu ödeyemeyen bir kişinin cezasının hapis cezası olarak infaz edilmesi ise bu kişinin ticarî hayatını sekteye uğratmakta ve borçlarını ödeyebilme olasılığını neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte, karşılıksız çeklere ilişkin davalar yargının iş yükünü önemli ölçüde artırmıştır. Makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilmemelidir.” (Ersoy, a.g.m., s. 285)

¹⁰⁷ Bkz.: Anayasa Mahkemesi, E: 2002/165, K: 2002/195, T: 11.12.2002.

¹⁰⁸ Kendigelen, a.g.e., s. 413.

karşılıksız çek keşide etmek fiiline ilişkin şartların oluşması gerekecektir. Şöyle ki; öncelikle TTK uyarınca çekin zorunlu unsurlarını taşıyan bir senet, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında bu idari yaptırım uygulanacaktır. Buna göre kabahat, düzenleme tarihine göre saptanacak kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edildiği anda karşılığının tam olarak bulundurulmaması halinde tamamlanmış olmaktadır.¹⁰⁹ Yine TTK uyarınca meşru hamil tarafından çekin biraz edilmiş olması gerekir ve karşılıksız işleminin yapılması ve durumun usulüne uygun olarak tespit edilmesi gerekir.¹¹⁰

6273 sayılı kanunla, idari yaptırıma muhatap olacak kişilerde farklılık olmuştur. Buna göre, 6273 sayılı kanundan önce çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde cezai sorumluluk tüzel kişilerin ilgili organlarında bulunan gerçek kişilere aitti. 6273 sayılı değişiklikten sonra söz konusu fiilin kabahate döndürülmesi sebebiyle tüzel kişiler hakkında doğrudan idari yaptırım uygulanabilecektir.¹¹¹

Karşılıksız çek keşide etmek fiiline ilişkin tartışmaların bir kısmı bu dönemde de devam etmiştir. Bu fiil suç olarak düzenlendiği dönemde yani 2012 tarihine kadar, fiilin sadece kasten işlenebileceğini savunanlar olduğu gibi objektif sorumluluk şeklinde düzenlendiğini savunanların da olduğunu yukarıda belirtmiştik. 6273 sayılı Kanuna kadar kasten işlenebileceği ve taksirle işlenebileceği yönünde görüşler bulunmaktaydı. 6273 sayılı Kanun değişikliğiyle bu fiil kabahat olarak düzenlendiği için taksirli olarak da işlenmesi mümkün olacaktır.¹¹² Diğer bir söylemle, ilgili kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilebilmesi için gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi sebebiyle, hesabında yeterli miktarda para bulundurmayarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olması yeterlidir. Karşılıksız çeki keşide eden kişinin gerekli dikkat ve özeni göstermesi halinde borcunu ödeyebileceğini söyleyebiliyorsa, fiilin taksirle işlenmiş olduğu anlaşılır. Buna göre, basiretli bir tacir gibi hareket etmediğinden dolayı, tacirin beklediği satışları yapamaması ya da kar elde edememesi gibi nedenlerle çek karşılığının bulundurulmaması durumunda, kişinin taksirli hareket ettiğinin kabulü gerekir.¹¹³

¹⁰⁹ Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 17. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2012, s. 312.

¹¹⁰ Şamil Demir, “5941 sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, S:1, s. 232.

¹¹¹ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 67.

¹¹² Öztan, a.g.e., s. 312.

¹¹³ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 69.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun¹¹⁴ "İçtima" başlıklı 15. maddesine göre, "bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır. Ancak suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır." Bu hüküm genel kural olmakla birlikte, 6273 sayılı Kanunla çekler bakımından özel bir düzenlemeye gidilmiştir.¹¹⁵ Bu düzenlemeye göre, "karşılıksızdır" işlemine sebebiyet verme eylemi suç olmaktan çıkarılmış olsa da, karşılıksız çıkan bir çekle ilgili olarak dolandırıcılık, belgede sahtecilik gibi başka bir suçun unsurları da mevcut ise bu suç hükümlerine göre yaptırım uygulamak mümkündür. Bu durumlarda da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilebilecektir.¹¹⁶

6273 sayılı kanuna göre, eski ifade ile karşılıksız çek keşide etmek fiiline öngörülen yaptırım bir idari yaptırımdır. İlgili değişikliğe göre, "üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması hâlinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının bir sonucu olarak yasaklanmış gerçek veya tüzel kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmek zorundadır. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açılmaz."¹¹⁷ Kanun koyucu, hakkında idari tedbir kararı verilmiş olan kişilerin tekrardan karşılıksız çek suçunu işlemesini engellemek amacıyla bazı yükümlülükler de getirmiştir. Buna göre, "hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı Kabahatler Kanunu hükümlerine göre kanun yoluna başvurulabilir. Tedbir kararına karşı,

¹¹⁴ T.C. Resmî Gazete, T: 30.03.2005, S: 25772.

¹¹⁵ A.e., s. 70.

¹¹⁶ Öztan, a.g.e., s. 312.

¹¹⁷ 5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 6. fıkrasına göre: "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 7. fıkrasına göre: "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

savcılığın idari yaptırım kararının tebliğinden itibaren en geç on beş gün içerisinde sulh ceza hakimliğine başvuru yapılabilirler.¹¹⁸

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının kalkması bazı durumlarda mümkün olmaktadır.¹¹⁹ İlk olarak, karşılıksız kalan çek bedeli düzenleme tarihinden itibaren tarihinden 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden işleyecek faizi ile birlikte tamamen ödendiğinde, Cumhuriyet savcısı çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına karar verir. İkinci olarak, tedbir kararını veren Cumhuriyet başsavcılığına talebin geri alınması için yapılacak bir başvurunun varlığı hâlinde de çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kaldırılarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirilecektir. Bu düzenleme sayesinde, alacaklının tatmin edilmesi sağlanarak çekten kaynaklanan ihtilafın sona erdirilmesi amaçlanmaktadır.¹²⁰ Ayrıca idari yaptırım niteliğindeki çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kayıt, her halükârda girildiği tarihten itibaren on yıl geçmesiyle Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından karşılığının faiziyle birlikte ödenip ödenmediği dikkate alınmaksızın kendiliğinden silinir ve bu işlem ilân olunur.¹²¹

3. 2016 Tarihli 6728 Sayılı Kanun ve Yaptırımlara İlişkin Değişiklikler

5941 sayılı Çek Kanunu'nda 6273 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesinin suç olarak düzenlenmesinden vazgeçilmiş ve eylem kabahat olarak düzenlenmişti. Yapılan değişikliklere rağmen karşılıksız çek keşideleri engellenememiş, özellikle ilgili dönemde karşılıksız çek sayısında önemli derecede artış gözlemlenmiştir.¹²² Ticaret hayatında hareketin fazlaşması ve güvenlik ihtiyacı, çek kullanımının yaygınlaşması ve karşılıksız çek sayısında artış olması nedeniyle çek hamillerinin korunması için yeni düzenlemelerin

¹¹⁸ Demir, a.g.m., s. 236.

¹¹⁹ 6723 sayılı Kanun'la 5941 sayılı Kanun'un 6. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir

“Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması

MADDE 6 – (1) Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödenmesi hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı Cumhuriyet savcısı tarafından kaldırılır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilân olunur.

(2) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının verildiği yer Cumhuriyet başsavcılığına başvurularak talebin geri alınması hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kayıt, kaydın girildiği tarihten itibaren her hâlde on yıl geçmesiyle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından resen silinir ve bu işlem ilân olunur.”

¹²⁰ Yıldırım; Çetintürk, a.g.m., s. 75.

¹²¹ Demir, a.g.m., s. 242.

¹²² Ersoy, a.g.m., s. 289.

yapılması zarureti gerekçesiyle oluşturulan “6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamında, karşılıksız çeklerle etkin mücadele amaçlanmaktadır.¹²³

6273 sayılı Kanunla karşılıksız çeklere sadece idari yaptırım öngörülmesi neticesinde ticaret hayatında olumsuz etkilerin görüldüğü düşüncesi üzerine, 6728 sayılı Kanunla getirilen düzenlemeler ile karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesi fiili tekrardan suç olarak kabul edilmiştir. Değişiklik neticesinde Çek Kanunu m. 5’ e göre, “üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur ve hükmedilecek adli para cezası çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamaz.” Bu düzenleme kanun koyucunun karşılıksız çek konusunda daha önceden öngörmüş olduğu düzenlemeler ile paralellik göstermektedir fakat maddenin ilk halinde bulunan; “çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre, ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz” hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.¹²⁴ Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir.

6728 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerle, daha önceden de olduğu gibi Çek Kanunu m. 5’ e göre, “mahkeme, adli para cezası ile birlikte, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına, bu yasağın bulunması hâlinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder.” Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının hükümlerle birlikte verilebilmesi mümkün olduğu gibi, yargılama sırasında resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak da verilebilir. Buna göre icra mahkemesi, koruma tedbiri olarak yargılama sırasında resen, bir güvenlik tedbiri olarak ise yargılama sonunda hükümlerle birlikte bu tedbirlere hükmedecektir.¹²⁵ Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına karar verilebilmesi için o çekle ilgili olarak verilmiş bir yasak kararının bulunması gerekir. Başka bir dosyada verilmiş olan tedbir kararının devamına hükmedilemez çünkü her bir çek yaprağı ve her bir suç birbirinden bağımsızdır.¹²⁶

¹²³ Yılmaz Yördem, “6728 sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S: 33, Y: 9, s. 349.

¹²⁴ Bkz.: Anayasa Mahkemesi E: 2016/191, K: 2017/131, T: 26.07.2017.

¹²⁵ Kendigelen, a.g.e., s. 447.

¹²⁶ İsmail Ercan, *Karşılıksız çek ve Cezai Sonuçları: “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden*

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 2. fıkrasına göre “çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür. Birinci fıkra uyarınca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.” Kanuna göre, adli para cezasına muhatap olacak kişiler çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü kişiler olarak ifade edilmişken, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı tedbirine muhatap olacak kişilerin çerçevesi daha geniş tutulmuştur.¹²⁷

6728 sayılı Kanununun 70. maddesinde, TTK m. 780/f.1'de sayılan unsurlara, banka tarafından verilen seri numarası ve karekod eklenmiştir. TTK m.781/f.1'de sayılan unsurları ihtiva etmeyen bir senet çek sayılmayacaktır. Dolayısıyla banka tarafından verilen seri numarası ve karekod çekin zorunlu unsurlarındandır.¹²⁸

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi suçunun yani karşılıksız çek keşide etmenin cezalandırılabilmesi için öncelikle TTK uyarınca çekin zorunlu unsurlarını taşıyan bir senedin, üzerinde bulunan düzenleme tarihine göre meşru hamil tarafından, kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılığının tam olarak bulundurulmaması halinde karşılıksız işleminin yapılması ve durumun usulüne uygun olarak tespit edilmesi gerekir.¹²⁹

6728 sayılı Kanun ile yeniden getirilen adli para cezası, hürriyeti bağlayıcı bir ceza olmamakla birlikte, hapis cezasına dönme noktasında diğer cezalara göre bazı farklılıklar arz etmektedir. 5941 sayılı Kanun m.5/f.11 hükmüne göre, “verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 106. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir.” Buna göre, adli para cezasını ilamı Cumhuriyet Başsavcılığına verildikten sonra Cumhuriyet savcısı otuz gün içinde adli para cezasının ödenmesi için hükümlüye 5275 sayılı Kanun m. 20' ye göre bir ödeme emri tebliğ eder. Hükümlü, tebliğ olunan ödeme emri üzerine belirlenen süre içinde adli para cezasını ödemezse bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

Olma Suçu”, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 188.

¹²⁷ A.e., s.189.

¹²⁸ Yördem, a.g.m., s. 363.

¹²⁹ Dursun, a.g.e., s. 99-100.

Hakkında Kanun'un 106. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir. Bu karar doktrinde eleştirilmiş ve kanunun değişiklikten önceki haline nazaran yaptırımın daha da ağırlaştırıldığı öne sürülmüştür.¹³⁰

Karşılıksızdır kalan her bir çek için ayrı ayrı adli para cezasına hükmedilir. Aynı borç ilişkisi çerçevesinde birden fazla çek verilmiş olması durumunda da sonuç değişmeyecek, gerçek içtima hükümleri uygulanacak ve karşılıksız kalan her bir çek yaprağı için ayrı ayrı adli para cezası verilecektir.¹³¹ Karşılıksız çek keşide etmek suretiyle dolandırıcılık suçunun da işlenmesi durumunda Türk Ceza Kanunu'nun 158. maddesinde düzenlenen nitelikli dolandırıcılık suçu oluşacaktır. Benzer şekilde, karşılıksız çeklerin sahtecilik suçu, hırsızlık suçu ile beraber de işlenmesi mümkün olup bu durumlarda da gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.¹³²

Çek Kanunu'nun 6728 sayılı Kanunla değişik 5. maddesinin 10. fıkrasına göre, bu suç nedeniyle ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanamayacak, ödenmeyen adli para cezasının hapis cezasına çevrilerek infazından başka ihtimal olmayacaktır.¹³³ Çek Kanunu m. 5'te düzenlenen adli para cezası ve bu adli para cezasının ödenmemesinden dolayı dönüştürülen hapis cezası, ceza hukuku anlamında suç için öngörülen bir cezai yaptırım olmasına rağmen, infaz şekli ve sonuçları bakımından tazyik hapsinin de bazı özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.¹³⁴

Çek Kanunu'nun 6. maddesinde, karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verileceği hükmüne bağlanmıştır. Ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine bildirilir ve ilan olunur. Şikâyetten vazgeçme durumunda da aynı şekilde yargılama esnasında davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilecektir.

¹³⁰ Kendigelen, a.g.e., s. 431.

¹³¹ A.e., s. 428.

¹³² Ersoy, a.g.m., s. 300.

¹³³ Albayrak; Bozdağ, a.g.e., s. 251.

¹³⁴ Kendigelen, a.g.e., s. 44; Albayrak;Bozdağ, a.g.m., s. 251.

SONUÇ

Ülkemizde karşılıksız çek konusu geçmişten bu yana en tartışmalı alanlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Karşılıksız çeklere uygulanacak yaptırımlar konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüş; bunlardan bazıları karşılıksız çeklerin özel hukuk çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini belirtirken, çoğunluk görüş ise kamu hukuku yaptırımlarının uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

Türk hukukunda karşılıksız çeklerin cezalandırılması ilk olarak bir TBMM yorum kararında ifade edilmiş ve bu karar kapsamında dolandırıcılık suçunun unsurlarının bulunması koşuluyla cezalandırılması mümkün olmuştur. Bu noktada karşılaştırmalı hukukta da benzer uygulamalar bulunmakla beraber, bunlardan bazıları ayrı bir suç ihdas etme yolunu izlemiş, bazıları ise dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirmekle yetinmiştir. Ülkemizin durumuna bakıldığında, 2012 yılında öngörülen idari nitelikteki yaptırımlar bir tarafa bırakılırsa, 1985 yılından bu yana karşılıksız çekler ayrı bir suç olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda hürriyeti bağlayıcı ceza ile adli para cezası ve bazı koruma tedbirleri öngörülmüştür.

Karşılıksız çeklere doğrudan hapis cezası uygulandığı dönemde, ekonomik suça ekonomik ceza öngörülmesi gerekliliği ifade edilmiş ve bu hapis cezasının taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelere ve Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Şöyle ki; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 Numaralı Protokolün 1. maddesinde yer alan “borç için kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı” hükmü, Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında Anayasamıza da eklenmek istenmiş ve bu amaçla 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunla Anayasa’nın 38. maddesine “Hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı” hükmü 8. fıkra olarak eklenmiştir. Bu dönemde en yoğun eleştiriler bu noktada toplanmış ve hürriyeti bağlayıcı cezadan vazgeçilmesi gerektiği ifade edilmiş fakat doktrinde çoğunluk görüş, bu maddede belirtilen “sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden” bahsedildiğinden hareketle, mevcut düzenlemelerin Anayasaya aykırı olmadığını dile getirmiştir. Ayrıca bu dönemde ilgili hükümler Anayasa Mahkemesi’nin önüne de getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bu hükümlerin Anayasaya aykırı olmadığına hükmetmiştir.¹³⁵ Buna rağmen devam eden eleştirileri de dikkate alan kanun koyucu, öngörülen doğrudan hapis cezasını 2003 yılında kaldırmış ve suçu ilk defa işleyenler için adli para cezası öngörmüştür. Hukukumuzda bu sistem 2012 yılına kadar benimsenmiş ve 2012 yılında adli yaptırımlara son verilerek idari nitelikteki yaptırımlar

¹³⁵ Bkz.: Anayasa Mahkemesi E: 2002/165, K: 2002/195, T: 11.12.2002.

kabul edilmiştir. Bu düzenlemeden sonra, karşılıksız çeklerin sayısının arttığı noktada eleştiriler çoğalmış ve adli yaptırımlara dönülmesi gerekliliği yoğun şekilde ifade edilmiştir. Bir kez daha karar değiştiren kanun koyucu 2016 yılında adli yaptırımları tekrardan kabul ederek tartışmalara son vermek istemiştir.

Ülkemizdeki karşılıksız çek istatistiklerine bakıldığında, idari yaptırımların uygulandığı dönemde karşılıksız çek sayısında bir artış gözlemlenmektedir.¹³⁶ Diğer bir söylemle, karşılıksız çeklere adli yaptırımların öngörüldüğü dönemde, karşılıksız çek sayısında bir düşüş gözlemlenmekte, bu da çek müessesinden beklenen faydanın adli yaptırımlarla sağlandığını göstermektedir. Beklenen faydanın tam olarak sağlanması için elbette doğrudan öngörülen hapis cezası daha etkili olacaktır. Benzer şekilde, çekte olan güvenin azaltılmaması gerektiği de dikkate alınarak, en azından karşılıksız çek fiilinden mükerrir olanlara karşı doğrudan hapis cezasının öngörülmesi de yerinde olabilecektir. Fakat modernleşen dünyada, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve farklı boyutlara evrilmesi neticesinde ortaya çıkan ve sonuç olarak cezai yaptırımları gerektiren fiillere, hürriyeti bağlayıcı cezanın başvurulacak son çare ve istisna olarak öngörülmesi fikrini dikkate alarak, “ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesinin uygulanması daha doğru görünmekle beraber, sadece bu ilke dikkate alınarak yapılacak düzenlemeler ise çekte olan güveni ortadan kaldıracaktır.

Ülkemizdeki güncel mevzuat, yukarıda desteklenen görüşle paralel şekilde düzenlenmiştir. Bu sayede hem temel ilkelere riayet eden hem de çekten beklenen faydanın sağlanması noktasında ideale yakın olan bir düzenlemedir. Adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapis cezasına çevrilmesi her ne kadar ekonomik suça ekonomik yaptırım uygulanmadığını çağırırsa da toplumda çekte olan güvenin ve ticari hayatın düzenli işleyişi açısından, zorlama hapsi niteliğinde olan bu hapis cezasının gerekli olduğu söylenebilir. Zira bu hapis cezası ve mahkumiyete bağlı olan diğer tedbirler, kişinin çek bedelini ve kanunda belirtilen tazminatı ödemesi durumunda ortadan kalkacak ve kişi bu suçu işlememiş gibi olacaktır. Karşılıksız çek keşide etmek bir suç olarak düzenlenmemiş ya da en azından bir adli para cezası öngörülmemiş olduğu takdirde, ticari ilişkilerde güven unsuru zedelenecek ve çekten beklenen fayda sağlanamayacaktır. Bu sebeple, öncelikle adli para cezası ve bunun ödenmemesi durumunda farklı özellikleri olan hapis cezasına çevrilecek olması hem gerekli hem de yerindedir.

¹³⁶ https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/2248/Bankalara_Ibraz_Edilen_ve_Karsiliksiz_Islemi_Yapilan_Cek_Bilgileri_-_Mart_2020.pdf, (Çevrimiçi), E.T: 17.05.2020.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Hakan; BOZDAĞ, Ahmet: “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılama Hakkında Bir İnceleme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S:33, Y:9, 2018, s. 243-282.

ARSLAN, Çetin: “Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C:1; S:5, 2011, s. 159-210.

ATALAN, Haluk: “Güncel Bir Sorun: Karşılıksız Çek”, Ankara Barosu Dergisi; S:1, 1983, s. 30-49.

BAŞMAN, Murat: “3167 Sayılı Çek Yasasında 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:3-4, 1993, s. 357-361.

BAYDAR, Zeki: “Yargıtay Kararları Işığında Karşılıksız Çek ile Dolandırıcılık Suçu ve Bu Suçun Tekemmül Anı İle İlgili Bazı Tahsil, Tenkit ve Düşünceler”, Ankara Barosu Dergisi, S:4, 1981, s. 655-671.

ÇETİNER, Ufuk: “Anayasanın 38. Maddesi Değişmesi Sebepiyetle Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve İcra İflas Suçları Bakımından Ortaya Çıkan Hukuksal Durumlar”, Ankara Barosu Dergisi, S:1, 2002, s. 173-181.

EKŞİ, Dağlar: “4814 Sayılı Kanun’la Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:21, S:2, 2003, s. 209.

DEMİR, Şamil: “5941 Sayılı Çek Kanununda Düzenlenen İdari ve Ceza Yaptırımlar”, Ankara Barosu Dergisi, S:1, 2013, s. 201-220.

DİRİKKAN, Hanife: “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:4; S:1, 2002, s. 1-37.

DOMANİÇ, Hayri: “Karşılıksız Çeke Hapis Cezası Anayasa Aykırıdır”, Legal Hukuk Dergisi, S:11, Kasım 2003, s. 2737-2743.

DOMİNİÇ, Hayri: Karşılıksız Çek, İstanbul, Arpac Matbaacılık, 1983.

DÖNMEZER, Sulhi: “Karşılıksız Çek”, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, S:1-4, 1977, s. 303-324.

DURŞUN, Alev Deniz: Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

EKŞİ, Dağlar: “4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:21, S:2, 2003, s. 205-228.

ERCAN, İsmail: Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları: Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu, 2. Baskı, Ankara, 2019.

ERSOY, Ayşe Nur: “5941 Sayılı Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S:1, 2019, s. 259-310.

HACIOĞLU, Caner: “Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:7; S:1-2, 2003, s. 129-159.

KAYANÇİÇEK, Murat: “5941 Sayılı Çek Kanununa İlişkin Eleştiriler ve Değişiklik Önerileri(Uygulama ve- Doktrin)”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi; C:1; S:8, 2012, s. 261-292.

KENDİGELEN, Abuzer: Çek Hukuku, 5.Baskı, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2019.

KURŞUN, Fatma: ‘Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

NARBAY, Şafak: “5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, S:43, 2010, s. 65-99.

ÖZDAMAR, Mehmet: “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, 2002, s. 101-154.

ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, 20. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2012.

PULAŞLI, Hasan: Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010.

UYAR, Talih: “Karşılıksız Çek Çekmek(Keşide Etmek) Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, S:5-6, 1987, s. 671-683.

YILDIRIM, Zeki; ÇETİNTÜRK, Ekrem: “İbraz Edilen Çek ile İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Hakkında Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:103, 2012, s. 27-84.

YÖRDEM, Yılmaz: “6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi; S:33, Y: 9, 2018, s. 347-368.

Çevrimiçi Kaynakça

https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/2248/Bankalara_Ibraz_Edilen_ve_Karsiliksiz_Islemi_Yapilan_Cek_Bilgileri_-_Mart_2020.pdf (Eriřim Tarihi: 17.05.2020)

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss445.pdf> (Çevrimiçi), E.T: 17.05.2020.

